

Teikuma struktūra un pārejamība

The sentence structure and transitivity

Līga Ciematniece

Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte
Latviešu un vispārīgās valodniecības katedra
Visvalža iela 4a, Rīga, LV-1050
E-pasts: *liga.ciematniece@lu.lv*

Pārejamība jeb transitivitāte un nepārejamība jeb intransitivitāte veido opozīciju, kura latviešu valodniecībā skatīta sintaktiski – aplūkota pārejamības īstenošanās teikuma sintaktiskajā struktūrā. Pēc raksta autore domām, sintaktisks skatījums nepilnīgi atspoguļo pārejamības būtību, tādēļ šajā rakstā pievērsta uzmanību pārejamības un pārejošu verbu izpratnei, kā arī objektu izteikšanas līdzekļiem.

Līdz šim par pārejošu un nepārejošu verbu šķīruma pamatu uzskatīts tas, ka pārejoša verba objekts tiek izteikts akuzatīvā (retumis arī ģenitīvā), tādējādi ārpus pārejošu verbu grupas atstājot verbus, kuru objekti tiek izteikti ar kādu citu locījumu. Šāds šķīrums raksta autorei šķiet nepamatots, tādēļ rakstā tiek uzsvērts viedoklis par to, ka pārejamība ir analizējama no semantiskās struktūras viedokļa. Rakstā aplūkoti piemēri apliecina, ka objekta gramatiskajiem izteikšanas līdzekļiem nav nozīmes tajā, vai verbs uzskatāms par pārejošu vai nepārejošu. Pārejošs vai nepārejošs verba lietojums atkarīgs no katras konkrētās saziņas situācijas.

Atslēgvārdi: pārejamība jeb transitivitāte, objekts, nomens akuzatīvā, teikuma struktūra.

Latviešu, tāpat arī ārzemju valodnieku darbos pārejamības kategorija saistīta ar verba nozīmes sintaktisku īstenošanos, uzmanību vēršot uz verbam piesaistīto nozīmes paplašinātāju gramatisko formu. Tas ir pamatoti, jo pārejamībai nav morfoloģiska rādītāja, tā izpaužas „verba sintaktiskajā saistījumā vārdkopā vai teikumā” (Ozola 1971, 217). Tas nozīmē, ka pārejamības izpausme ir sintaktiska. Par to liecina dažādos teorētiskos avotos atrodamie pārejamības jēdziena skaidrojumi. Tā, piem., *Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā pārejamība* skaidrota kā „darbības vārda leksiski gramatiska kategorija, kas izsaka darbības vārda spēju saistīties ar objektu akuzatīvā bez prievārda. Pārejamība vai nepārejamība ir atkarīga no darbības vārda leksiskās nozīmes un izpaužas sintaktiskajā saistījumā vārdkopā vai teikumā, pārejošiem darbības vārdiem saistoties ar objektu akuzatīvā (*griezt maizi, pīrīt pārtiku, cienīt draugu*), nepārejošiem – nesaistoties (*kust, lūzt, kāpt*)” (VPSV 2007, 284–285).

Tāpat Daina Nītiņa norāda, ka darbības vārdu dalījums pārejošos un nepārejošos saistīts ar verba rekcijas iespējām (Nītiņa 2001, 66). Verbu saistīšanās spēja jeb valence nosaka arī verbu dalījumu **subjekta un objekta verbos**. Dalījums subjekta un objekta verbos liek domāt par verba nosauktās darbības norises lauku.

Kā uzskata Inta Freimane, objekta nosaukums pie verba rāda darbības virzienu un darbības subjekta aktivitāti (Freimane 2008, 77). Savukārt D. Nītiņa uzsver, ka „subjekta darbības vārdi izsaka tādas darbības, tādus procesus un norises, kas notiek subjekta sfērā, saistās ar darītāju, darbības izjutēju un nav vērstas uz kādu citu objektu [...]. Objekta verbi norāda uz tādiem procesiem, darbībām, kas vērstas uz kaut ko ārpus darītāja un pilnībā semantiski realizējas tikai kopā ar kādu objektu un līdz ar to pārvalda locījumu ar prievārdu vai bez tā” (Nītiņa 2001, 66). Līdzīgi pārejamību skaidrojusi Dzintra Paegle, norādot, ka tā piemīt verbiem, „kuri nosauc darbību, kas vērsta uz kādu objektu” (Paegle 2003, 125). Darbības vērsums uz objektu iekļauts pārejošu verbu skaidrojumā *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā*, kurā norādīts, ka „pārejošs verbs rāda, ka darbība vērsta uz kādu priekšmetu, personu, jebkuru parādību, piem., *kopt dārzu, skaldīt malku, stādīt kokus, mācīt bērnus* [...]” (MLLVG 1959, 548).

Arī Ārija Ozola, kura latviešu valodniecībā pievērsusies pārejamības izpētei, min, ka pārejamība „raksturo verba izteiktās darbības attieksmi pret objektu” (Ozola 1971, 217), tādēļ varētu teikt – ja darbība jebkādā veidā attiecas uz objektu, tad var runāt par pārejošu situāciju un pārejošu verbu. Tas liek domāt, ka jēdzieni *pārejošs verbs* un *objekta verbs* ir sinonīmiski. Tomēr tradicionāli šie jēdzieni tiek šķirti, par pārejošiem uzskatot tikai tos objekta verbus, kuri piesaista nomena akuzatīvā.

Šāds ierobežojums gramatiskās formas ziņā ir atrodams ikvienā pārejoša verba definīcijā, piem., „pārejoši ir tie darbības vārdi, kam nepieciešams papildinātājs akuzatīvā vai kas spēj potenciāli ar to saistīties” (Nītiņa 2001, 66), „pārejoša verba gramatiskā pazīme ir papildinātājs akuzatīvā bez prievārda” (MLLVG 1959, 548), „darbības vārds, kurš nosauc darbību, kas vērsta uz objektu akuzatīvā bez prievārda [...]”. Ja pārejoša darbības vārda objekts ir noliegts vai apzīmē daļu no veselā, tad tas var būt arī ģenitīvā, piem., *neizjust prieku*” (VPSV 2007, 285), „tāds (darbības vārds), kas teikumā saistās ar darbības objekta nosaukumu akuzatīvā” (LVV 2006, 781).

Aplūkotās definīcijas atklāj, ka pārejoši ir tikai tie verbi, kuri saistās ar tiešo objektu (objektu, kas izteikts ar papildinātāju akuzatīvā, retāk ar ģenitīvu (sk. VPSV 2007, 285)). Pārejošu verbu grupā netiek iekļauti verbi, kuri piesaista citādi izteiktu objektu, resp., šādi verbi ar objekta nosaukumu *ne-akuzatīvā*, līdzīgi kā verbi bez objekta nosaukuma, tiek uzskatīti par nepārejošiem.

NEPĀREJOŠI VERBI

Nav objekta nosaukuma

Rīta agrumā visi žāvājas un gulšņā.

PĀREJOŠI VERBI

Ir objekta nosaukums akuzatīvā

Nepilsoņi kārto valsts valodas zināšanu pārbaudes eksāmenu.

NEPĀREJOŠI VERBI

Ir objekta nosaukums
ne-akuzatīvā

Jaunieši domā par nākotni.

Šāds dalījums ir pamatots vienīgi konkrētas gramatiskās formas lietojumā, taču semantiski ir pretrunīgs. Pēc raksta autores domām, nav pamata izvēlēties vienu gramatisko formu par pārejamības pazīmi. Uzmanība būtu jāpievērš semantikai, proti, tam, vai darbības vārds nosauc darbību (procesu), kas jebkādā veidā pāriet no darbības subjekta uz darbības objektu.

Raksta autore piekrīt tiem valodniekiem, kuri uzskata, ka arī pārejamību var skatīt saistībā ar **prototipu teoriju**, tādējādi šķirot prototipiskas pārejošas situācijas no mazāk prototipiskām pārejošām situācijām. Prototipiska pārejoša situācija ir tad, ja verbs nosauc darbību, kurai ir veicējs (agenss) un darbības rezultāts jeb cietējs (pacienss) (sīkāk par prototipiskām pārejošām situācijām sk. Hopper, Thompson 1980; Givón 2001; Wierzbicka 2004), piem.,

- (1) *Mamma viņu per.*

Puika apgāza vaboli uz muguras un skatījās, kā tā tirina kājas.¹

Minētajos teikumos ir dzīvs darītājs, aktīva darbība un darbības ietekmes objekts, proti, kāds, kurš darbības dēļ cieš. Tās ir prototipiskas pārejošas situācijas.

Aplūkojot pārejošas darbības subjektu, Romāns Jakobsons (*Roman Jakobson*) ir norādījis, ka tas ir dzīva būtne, savukārt šādas darbības objekts ir nedzīva būtne jeb vienība (Jakobson 1984, 71). Te varētu minēt šādus piemērus:

- (2) *Viņš ir izjaucis veļas mašīnu.*

.. mums pašiem vispirms bija jāiet pie gaļas izcirtēja, kurš nosvēra gaļu un izrakstīja rēķinu.

Šajos piemēros verbam piesaistītie nomeni *mašīna*, *gaļa* un *rēķins* tiešām ir nedzīvas vienības, taču tādā gadījumā, pēc raksta autores domām, būtu jārunā nevis par cietēju (kas pārcieš darbības ietekmi), bet gan tēmas semantisko lomu. Taču nenoliedzams ir fakts, ka darbība nepaliek subjekta darbības laukā, bet gan pāriet uz objektu, tātad kaut kādā mērā ietekmē objektu. Tādējādi, izmantojot pārejošu verbu definēšanai semantiskās lomas, būtu lietderīgi runāt ne vien par cietēju, bet arī tēmu kā pārejošas darbības ietekmes objektu.

Iepriekš aplūkotie piemēri atbilst pārejošai konstrukcijai „verbs + akuzatīvobjekts” (sk. Ozola 1985, 217), taču šajā vietā lietderīgi aplūkot teikumus ar citādi izteiktiem objektiem. Tā, piem.:

- (3) *Viņš apklusā .. un, lai sāpes pārietu, ar kreisās rokas pirkstiem iekniebā piekariņā, atstādams no nagiem piekariņā plaisu.*

No brendija pudeles vina dzēra garu malku, tad iekodās saldajā marcipānā ..

Baņuta iekrampējās vannas malās kā planktona sikspārnis.

Kā redzams, darbības objekts var tikt izteikts arī ar nomena lokatīvā. Tomēr minētie objekti atšķiras pēc darbības ietekmes pakāpes. Pirmajā piemērā par

¹ Piemēros lietoti tradicionālie teikumlocekļu pasvītrojumi – darītājs (teikuma priekšmets) pasvītrots ar vienu svītru, predikāts (izteicējs), kas nosauc darbību, pasvītrots ar dubultu svītru, savukārt cietējs (ar akuzatīvu izteikts papildinātājs) pasvītrots ar raustītu svītru. Treknrakstā izcelts aplūkots predikāts un objekts.

darbības ietekmi uz piekariņu ļauj spriest divdabja teicienā minētā informācija. Šajā piemērā ar lokatīvu izteiktais objekts semantiski ir līdzvērtīgs iepriekš aplūkotajam teikumam *Vīnš ir izjaucis veļas mašīnu*, jo abi darbības objekti darbības gaitā tiek pārveidoti. Otrā piemēru var sastatīt ar līdzīgu teikumu *Vīna .. koda saldo marcipānu*, tādējādi viegli konstatējot, ka *marcipāns* gan akuzatīva, gan lokatīva formā ir darbības objekts. Atšķirīgas šajos teikumos ir vienīgi darbības vārdu nozīmes, proti, darbības vārds *iekosties* nozīmē '1. Cieši satvert (ar zobiem); ieķerties (ar zobiem)' (MLVV_T), savukārt darbības vārds *kost* nozīmē '1. Ar zobiem tvert, spiest (ko), lai atdalītu daļu (no tā)' (MLVV_T). Tātad pirmajā teikumā norādīts tas, ka marcipāns ir satverts zobos (lasītājs tālāk pats var pieņemt, ka teikumā, visticamāk, ir domāta marcipāna ēšana), savukārt otrajā teikumā ir pateikts, ka marcipāns tiks sadalīts gabalos (tātad apēsts). Savukārt trešajā piemērā *vannas malas* darbības gaitā nekādi netiek pārveidotas, taču darbība uz tām ir vērsta, tādēļ arī *malas* ir darbības objekts.

Iepriekš minētajos piemēros redzams, ka objekta gramatiskā forma ir atkarīga no predikāta, kuram tas piesaistīts. Tā teikumu *Banuta iekrampējās vannas malās kā planktona sikspārnis* varētu pārveidot, lai objekta nosaukums tiktu izteikts ar akuzatīvu, piem., *Banuta sakāra vannas malas kā planktona sikspārnis*. Abos teikumos izteiktās situācijas ir līdzīgas, atšķiras katrā teikumā lietotais predikāts un tādējādi arī tam piesaistītā objekta gramatiskā forma. Tas pats būtu sakāms par šādu piemēru pāri – *Vectēvam iekoda lapsene* un *Vectēvu sakoda lapsene*. Aplūkojot minētos teikumus, var secināt, ka predikāts *iekost* saistās ar objekta nosaukumu datīvā, bet predikāts *sakost* saistās ar objekta nosaukumu akuzatīvā, taču abu predikātu nosauktā darbība ietekmē gan ar datīvu, gan ar akuzatīvu izteikto objektu. Tādējādi varētu domāt, ka starp dažādi izteiktajiem objektiem nav nekādas semantiskas atšķirības.

Tomēr, kā zināms, katram locījuma ir sava nozīme. R. Jakobsons, rakstot par krievu valodas locījumu nozīmēm, šķīris perifēros un centrālos locījumus. Centrālie locījumi (krievu valodā R. Jakobsons par tādiem nosaucis nominatīvu, ģenitīvu un akuzatīvu) norāda, ka referenti, kas izteikti šo locījumu formā, ir uzskatāmi par izteikuma centrālo saturu, kamēr ar perifērajiem locījumiem (krievu valodā tādi ir datīvs, instrumentālis un lokatīvs) izteiktie referenti veido izteikumā nosauktās situācijas perifēriju (Jakobson 1958, 158; Jakobson 1984, 78), ko varētu dēvēt arī par izteikuma papildsaturu.

Šajā sakarā R. Jakobsons rakstījis arī par locījumu hierarhiju un situācijas dalībnieku ranga pazemināšanu vai paaugstināšanu (sk. Jakobson 1984). Tā, piem., salīdzinot teikumus *Gleznu ir gleznojis amatieris* un *Glezna ir amatiera gleznota*, redzams, ka darbības objekts un darbības subjekts katrā no tiem ir izteikts ar citu locījumu. Pirmajā teikumā atspoguļota tipiska pārejoša darbība, kur darbības darītājs jeb agenss ir izteikts ar tipisku izteikšanas līdzekli, proti, teikuma priekšmetu nominatīvā, bet darbības objekts, šajā gadījumā tā ir tēma, izteikts ar tipisku izteikšanas līdzekli – papildinātāju akuzatīvā. Otrajā teikumā darītājs izteikts ar mazāk tipisku izteikšanas līdzekli, resp., apzīmētāju ģenitīvā, savukārt tēma ir izteikta ar teikuma priekšmetu nominatīvā. Tas, ka darītājs izteikts ar *ne-nominatīvu*, norāda uz tā pārvirzi perifērijā, līdztekus kam ar nominatīvu izteiktā tēma tiek izvirzīta par teikuma galveno saturu. Darītājs, kurš tiek novirzīts

perifērijā, tiek traktēts kā izteikumā nepieciešamā presupozīcija² (Jakobson 1984, 79).

Rezumējot iepriekš sacīto, vienā un tajā pašā situācijā darbības objektus var izteikt ar dažādiem locījumiem, tādējādi marķējot objektu kā centrālo vai perifēro izteikuma saturu, taču locījuma izvēle, pēc raksta autores domām, neietekmē darbības vērsumu uz darbības objektu.

Pārejamības izpratne saistīta ar vēl kādu būtisku jautājumu, resp., vai var runāt par daudznozīmīga verba atsevišķām pārejošām nozīmēm vai tomēr par paša verba (tātad visu nozīmju kopuma) pārejamību.

Šajā sakarā Ā. Ozola norādījusi, ka pārejamība ir viens no verba semantiskās struktūras komponentiem, proti, sēma, kas var piemist vienam, vairākiem vai visiem daudznozīmīga verba leksiski semantiskajiem variantiem (Ozola 1983, 7; sk. arī Ozola 1971, 218). Līdzīgu viedokli paudusi I. Freimane, uzsverot, ka „transitīva vai intransitīva ir tieši noteikta verba nozīme. Tāda ir katra no polisēmiska verba nozīmēm” (Freimane 2008, 77). Tātad no abu autoru viedokļa izriet, ka par pārejamību jārunā konkrētā izteikumā un ka vienu un to pašu verbu iespējams lietot gan pārejoši, gan nepārejoši. Šādu viedokli ilustrē arī latviešu valodas vārdnīcu materiāli.

Pārejoši parasti tiek lietoti fizisku darbību verbi. Darītājs tādā gadījumā parasti ir dzīva būtne (anim+, hum+) un mērķtiecīgi veic darbību, savukārt cietējs (tēma) var būt gan dzīva būtne, gan nedzīva vienība (anim+/-, hum +/-), turklāt parasti tas ir arī konkrēts, piem.:

- (4) ***Igaunī būvēja** tolaik Eiropā lieliskāko burāšanas **bāzi**.*

*Iepriekšējā semestra beigās mežā **cepām** **dešinās**.*

*Daži **gudrinieki** paši **sfagnu vāc** un **kaltē**.*

Minēto piemēru sakarā var sacīt, ka to semantiskā un sintaktiskā struktūra ir simetriska, jo verba nozīmes īstenošanai nepieciešamie objekti sintaktiski ir izteikti. Taču jāņem vērā, ka objektu nosaukumi teikuma sintaktiskajā struktūrā var arī nebūt izteikti, ja tie sarunbiedriem ir zināmi vai ir izsecināmi no konteksta un situācijas, kā arī tad, ja tie ir vispārināti, piem.,

- (5) ***Aizpogā** kārtīgi! **Neizlej!** **Skolēni** slikti **ēd**.*

Savukārt verbi, kuri nosauc kādu garīgu darbību/norisi vai uztveres spēju, vārdnīcās skaidroti gan kā pārejoši, gan kā nepārejoši lietojami verbi. Tā, piem., darbības vārds *dziedāt* teikumā ***Zēns ļoti skaisti dzied***, pirmkārt, analizējams kā nepārejošs darbības vārds ar nozīmi ‘nodarboties ar vokālo mākslu’, savukārt gan pārejoši, gan nepārejoši tas var tikt lietots ar nozīmi ‘ar balsi veidot muzikālas skaņas, izpildot melodiju, vokālo partiju’ (LVV 2006, 265). Pārejošā lietojumā nepieciešams objekta nosaukums, piem., ***Zēns ļoti skaisti dzied dziesmu*** vai ***Zēns ļoti skaisti dzied partiju*** u. tml. Ja objekta nosaukums teikumā ir, tad var sacīt, ka teikums ir gan gramatiski, gan semantiski pilnīgs.

Līdzīgi analizējami šādi teikumi:

² Presupozīcija ir „izteikuma slēptais saturs, resp., fona informācija, kas netiek tieši apgalvota un saglabājas noliegumā” (VPSV 2007, 309).

(6) *Bērnš* vēl *neraksta*

un

Viņš man vairs *neraksta*.

Pirmajā teikumā domāta prasme veidot rakstu zīmes un to savienojumus (LVV 2006, 902), precīzāk, šīs prasmes trūkums. Tādā gadījumā darbības vārds vārdnīcā skaidrots kā nepārejošs. Savukārt otrajā teikumā darbības vārds *rakstīt*, kā tas norādīts vārdnīcā, ir gan pārejoši, gan nepārejoši lietojams. Vārdnīcā šis darbības vārds skaidrots kā pārejošs, ja tas lietots ar nozīmi ‘sacerēt, sastādīt kādu tekstu’ (LVV 2006, 902), tādā gadījumā otrajā teikumā būtu nepieciešams pievienot arī objekta nosaukumu. Tikai tad varētu runāt par gramatisko un arī semantisko minimumu. Taču šis pats piemērs analizējams arī kā teikums ar nepārejošu darbības vārdu, ja tas lietots ar nozīmi ‘sacerēt un sūtīt vēstules’ (LVV 2006, 902).

Arī teikumā *Ja vakaros bērnš redz, ka tētis lasa un mamma lasa, viņš dara tāpat* predikāts *lasīt* semantiski ir saistīts ar objekta nosaukumu. Par to liecina predikāta nozīmes skaidrojums vārdnīcā: *lasīt* – ‘1. Uztvert rakstu zīmes, tekstu, simbolus [...]. 2. Uztverot tekstu, iegūt informāciju, uzzināt, apgūt (ko)’ (LVV 2006, 581).

Salīdzināsim šādus teikumus:

(7) *Mārtiņš* *dzird*

un

Mārtiņš *dzird dziesmu*.

Pirmajā teikumā izteikta spēja dzirdēt, resp., spēja uztvert. Otrajā piemērā izteikta spēja uztvert kaut ko noteiktu. Taču abos piemēros verbam *dzirdēt* semantiski nepieciešams objekts. Pirmajā teikumā objekts var būt jebkas, ko var dzirdēt, taču, tā kā tas ir ļoti vispārināts, tad sintaktiski to var neminēt, savukārt otrajā teikumā uztveres situācija ir konkrētāka, tādēļ teksta autoram ir svarīgi precizēt, ko tieši Mārtiņš dzird. Tātad – jo konkrētāka ir izteikumā raksturotā situācija, jo lielāka ir iespēja objektam tikt realizētam arī sintaktiski. To norādījusi arī I. Freimane, proti, ‘transitīvums ir saistīts ar konkrētāku nozīmi, bet intransitīvums ar vispārīgāku’ (Freimane 2008, 77).

Aplūkotajos piemēros subjekts ir vai nu darītājs, vai izjutējs (anim+, hum+), bet objekts parasti ir kāds abstrakts jēdziens, resp., tēma (anim-, hum-).

Runājot par pārejamības interpretāciju, noteikti jāmin *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā* paustais viedoklis par to, ka ‘katrs verbs ir vai nu pārejošs, vai nepārejošs; pārejamība vai nepārejamība ir katra verba potenciāla īpašība, ko var noteikt arī ārpus konteksta, pēc formas vai tikai pēc satura’ (MLVG 1959, 548). No šī uzskata izriet, ka pārejamība piemīt visam verba nozīmju kopumam, nevis atsevišķām verba nozīmēm. Tātad var runāt par pārejošu/nepārejošu verbu kā tādu, resp., pārejamību kā kategoriju skatīt ārpus konteksta. Savukārt konkrētu izteikumu sakarā var runāt par pārejamības sintaktisku īstenošanos vai neīstenošanos.

Secinājumi

Objekta gramatiskajiem izteikšanas līdzekļiem nav nozīmes pārejamības un nepārejamības šķīrumā. Teikuma semantiskās struktūras sakarā nav būtiski, vai objekts sintaktiskajā struktūrā tiek izteikts, piem., ar akuzatīvu, ģenitīvu, lokatīvu vai prievārdisku locījuma formu.

Aplūkojot teikuma sintaktiskajā struktūrā īstenotus objektus, var rasties grūtības norobežot ar prievārdisku locījuma formu izteiktu objektu, resp., papildinātāju no apstākļa, tādējādi rodas grūtības norobežot pārejošus verbus no nepārejošiem. Tādēļ raksta autore uzskata, vārdnīcās nav lietderīgi veltīt tik lielu uzmanību pārejamības/nepārejamības nošķiršanai. Pārejošs vai nepārejošs verba lietojums izriet no katras atsevišķas saziņas situācijas.

Tas, vai verbs ir pārejošs, tiešām ir svarīgi ciešamās kārtas izveidē, proti, ja verbs ir pārejošs, tas nozīmē, ka teikumu ar šādu verbu iespējams pārveidot no darāmās kārtas ciešamajā kārtā, piem., Sēnotāji lasa tikai kādas 20–30 sēņu sugas un Tikai kādas 20–30 sēņu sugas tiek lasītas.

Saīsinājumi un apzīmējumi

LVV	<i>Latviešu valodas vārdnīca</i>
MLLVG	<i>Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I daļa</i>
MLVV _T	<i>Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca</i>
VPSV	<i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i>

Avots

Līdzsvarots mūsdienu latviešu valodas tekstu korpuss. Pieejams: www.korpuss.lv

Literatūra

1. Freimane, Inta. 2008. *Trešā persona latviešu verbu sistēmā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
2. Givón, Talmy. 2001. *Syntax. A Functional-Typological Introduction. II*. Amsterdam: John Benjamins.
3. Hopper, Paul J., Thompson, Sandra A. 1980. Transitivity in Grammar and Discourse. *Language*. Vol. 56, No. 2, 251–299. Pieejams: http://www.romanistik.uni-freiburg.de/raible/Lehre/2006/Materialien/Hopper_Thompson.pdf
4. *Latviešu valodas vārdnīca*. 2006. Rīga: Avots.
5. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I daļa*. 1959. Autoru kolektīvs. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
6. *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*. LU Latviešu valodas institūts. Pieejams: www.tezaurs.lv/mlvv/
7. Nītiņa, Daina. 2001. *Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdšķiru apskats)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.
8. Ozola, Ārija. 1971. Verba transitivitātes un intransivitātes kategorijas leksiski gramatiskais raksturs. *Vārda semantika*. Rīga: Zinātne, 216–228.

9. Ozola, Arija. 1983. *Perehodnost' glagola v sovremennom latyshskom literaturnom jazyke*. Avtoreferat disertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata filologicheskikh nauk. Riga: Akademiya nauk Latvijsskoj SSR.
10. Ozola, Ārija. 1985. Verba transitivitātes būtība un izpausmes likumsakarības mūsdienu latviešu literārajā valodā. *Baltu valodas senāk un tagad*. Rīga: Zinātne, 216–223.
11. Paegle, Dzintra. 2003. *Latviešu literārās valodas morfoloģija. I daļa*. Rīga: Zinātne.
12. Jakobson, Roman. 1958. Morfoloģicheskie nabljudenija nad slavjanskim sklonenijem. *Roman Jakobson. Selected writings. Word and Language*. 1971. Netherlands: Mouton & Co, 154–183.
13. Jakobson, Roman. 1984. *Russian and Slavic Grammar Studies 1931–1981*. Berlin: Mouton.
14. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. 2007. Sast. Bušs, O., Joma, D., Kalnača, A., Lokmane, I., Markus, D., Pūtele, I., Skujiņa, V. (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
15. Wierzbicka, Anna. 2004. *Semantics. Primes and Universals*. United States: Oxford University Press.

Summary

Transitivity and intransitivity build opposition, which have been analyzed syntactically in Latvian linguistics – the realization of transitivity in syntactic structure of sentence has been analyzed. As per author's opinion syntactic view does not completely reflect the essence of transitivity, therefore attention is in this article paid to understanding transitivity and transitive verbs as well as means of object expression.

Division in transitive and intransitive verbs was based on transitive verb object being expressed in accusative (occasionally in genitive), thereby leaving outside of transitive verbs group the verbs having object being expressed in different case. Such division is not reasonable as per author's opinion; therefore this article underlines opinion, that transitivity should be analyzed from point of view of semantic structure. Examples being discussed in this article confirm that grammatical expression means of object do not have a role in determining if the verb is transitive or intransitive. Transitive or intransitive use of verb depends on every particular communicative situation.